

OSMANLI TOPRAKLARINA AVRUPA'DAN MUHACİR İSKÂNI (1856-1859)

Ufuk GÜLSOY*

19. yüzyılın ilk yarısında Avrupa'da ortaya çıkan iktisadî bunalım, geçim sıkıntısı çeken çok sayıda ailenin, daha rahat yaşamak ümidiyle ülkelerini terk edip, Amerika'ya göç etmelerine sebep olmuştu¹. Yapılan istatistikler, yüzyılın ortalarına doğru her yıl yüzbinlerce insanın Amerika Birleşik Devletlerine ayak bastığını gösteriyordu. Öyle ki, sadece 1850'de Amerika'ya göç eden Avrupalı sayısı 1.713.251 gibi yüksek bir rakama ulaşmıştı².

Bu arada bazı Avrupalı ailelerin, topraklarına yerleşmeyi kabul ettikleri devletlerle önceden anlaşarak, önemli teşvik ve imtiyazlar elde ettikleri görülüyordu. Mesela, Güney Amerika'ya hicret etmeyi kabul eden bazı Fransız ailelere, gittikleri memlekette otuz üçer hektar arazi verilmiş; bunun dışında, her aileye 600 kilo buğday veya aylık 100 frank ile 12 hayvan, buğday tohumu, mısır, pamuk ve tütün dağıtılmıştı. Aynı şekilde Fransa da, 1830'da işgal ettiği Cezayir'e nüfus yığmak düşüncesiyle, cazip teklifler sunarak çok sayıda insanı bu ülkeye göçürmekteydi. Fransızlar, Cezayir'e yerleşmeyi kabul edenlere, 14 ila 28 hektar arasında değişen büyüklüklerde araziler tahsis etmekte, yol masraflarını karşılamakta; inşaat malzemesi, tohum, koyun ve tavuk satın almak üzere 800'den 1.000 franka kadar kredi vermektedir³.

Benzeri bir politika, 18. yüzyıl sonları ile 19.yüzyılın ilk yarısında Ruslar tarafından da icrâ edilmişti: Ruslar, 1778'de Müslüman Kırım halkının boşalttığı topraklara, 75.000 kişilik bir göçmen kafilesini getirip, yerleştirmişlerdi⁴. 1784-1787 yılları arasında, Korsika, Livorna, Pisa, Cenova ve Almanya'dan yine Kırım'a muhacirler getirilmiş⁵; 1806-1827 döneminde ise, Ortodoks Gagauz ve Bul-

* Yrd. Doç. Dr , Marmara Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü

1 Osmanlı Berlin Sefirinin 28 Aralık 1856 tarihli tahriratı: BOA, İrade-MM, nr. 362/2.

2 Geniş bilgi için bkz. "Migration", *Encyclopadia Britannica*, Vol.18, s. 429.

3 Osmanlı Devleti Paris Başkonsolosu Denore'un 19 Nisan 1857 tarihli tahriratı: BOA, İrade-MM, nr. 408/4.

4 H. İnalçık-M. Bala, "Kırım", *İslâm Ansiklopedisi*, c. VI, s. 751.

5 Aynı madde, 757.

garlar Bucak'a; Wurtenberg ve Bavyera'dan gelen Almanlar Sarata'ya; İsviçreliiler ise Saba'ya yerleştirilmişlerdi. Bucak'ta Ruslarca oluşturulan Bulgar kolonilerin sayısı, 1827'de kırk sekiz idi⁶. Ekonomik ve siyasî mülâhazalarla, 1826-1828 İran-Rus ve 1828-1829 Osmanlı-Rus savaşları sırasında da, Rumeli, Doğu Anadolu ve İran topraklarında yaşayan yüzbinlerce Rum, Bulgar ve Ermeni reâyâ yine Ruslar tarafından topraklarından koparılıp, işlenmeyi bekleyen çeşitli alanlara iskân edilmişlerdi⁷.

O sıralarda Osmanlı Devleti ise, elindeki geniş ve verimli toprakları gerektiği gibi değerlendirebilecek yeterli nüfusa sahip olamamanın sıkıntılarını çekmekteydi. Bu dengesizliğin Osmanlı hazinesi açısından oluşturduğu ekonomik kayıplar, 19.yüzyılda, devleti, ne pahasına olursa olsun nüfusunu artırmanın çarelerini aramaya sevk etmişti⁸. Bundan dolayı Osmanlı hükümetleri, Kırım'ın Ruslarca istila ve ilhakından sonra dalgalar halinde başlayan Müslüman göçlerini, ülke ekonomisi için bir kayıp değil, uzun vadede kazanç olarak görecekti⁹; daha sonraki yıllarda, dışarıdan topraklarına yapılan göçleri belli şartlarda teşvik bile edecektir¹⁰.

19.yüzyılın ilk yarısında Osmanlı Devleti, bir yandan tebea nüfusunu çoğaltma gayretleri içine girerken, diğer yandan da, elindeki "kadîm" reâyâsını muhafaza etmenin mücadelesini vermekteydi. Üretgen insan kaybının ülke ekonomisinde yapacağı ağır tahribatın farkında olan Osmanlı idarecileri, mesela, 1828-1829 Osmanlı-Rus savaşı ve sonrasında, topraklarından kaldırılan binlerce reâyâsının Rusya'ya göçürülmesi karşısında büyük endişe duymuş, bu haklı endişenin sevkiyle devlet, olaya seyirci kalmak yerine, çok yönlü faaliyetlere girişerek, gidenlerin çoğunu tekrar vatanlarına döndürmeyi başarmıştı¹¹.

⁶ Mustecip Ulkusal, *Dobruca ve Türkler*, Ankara 1987, s.73.

⁷ Bu konuda geniş bilgi için bkz. Kemal Beydilli, "1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı'nda Doğu Anadolu'dan Rusya'ya Göçürülen Ermeniler", *TTK, Belgeler*, XIII/17, Ankara 1988, s. 365-434; Ufuk Gulsoy, *1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı'nda Rumeli'den Rusya'ya Göçürülen Reâyâ*, Ankara 1993.

⁸ Kemal Karpat, "Ottoman Urbanism: The Crimean Emigration To Dobruca and The Founding of Mecidiye, 1856-1878", *International Journal of Turkish Studies*, Vol.3, Nu.1, Madison 1984-1985. s 3-4; Karpat'ın verdiği rakamlara göre, 1844'de Osmanlı nüfusu, 35.350.000'dir. Bunun 21 milyonu Müslüman, 14.350.000 'i ise gayrimüslimdir. 1855'den sonra dış göçler sebebiyle bu rakamlarda artışlar olacak, ülke nüfusu 40 milyona dayanacaktır. (Kemal Karpat, *Ottoman Population 1830-1914*, Michigan 1984, s. 116).

⁹ Yapılan tesbitlere göre, Osmanlı topraklarına yönelik 19. yüzyılda hız kazanan göçler, zaman içerisinde devletin ekonomik aktivitesinin artmasına yardımcı olmuştur. (Hayati Bice, *Kafkasya'dan Anadolu'ya Göçler*, Ankara 1991, s. 65).

¹⁰ Selim Deringil, "19.Yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu'na Göç Olgusu Üzerine Bazı Düşünceler", *Prof.Dr. Bekir Kütükoğlu'na Armağan*, İstanbul 1991, s. 435-442.

¹¹ Geniş bilgi için Kemal Beydilli, *Aynı makale*; Ufuk Gülsoy, *a.e.*

Osmanlı Devleti, 1857 yılına kadar, Rusya, Fransa ve bazı güney Amerika ülkelerinin toprak vaadi, vergi muâfiyeti, tarım ve hayvancılık kredisi adı altında teşvikler vererek, dışarıdan muhacir getirmek şeklinde uyguladıkları sistemli ve organize bir çalışma içinde olmamıştı. Ancak, bu durum, 1856 Haziranında Osmanlı dış temsilciliklerine vâki olacak bir göç müracaatıyla değişecek ve akabinde Osmanlı Devleti, tarihinde ilk defa Avrupa gazetelerine ilânlar vererek, Batılıları "memâlik-i mahrûsa"ya yerleşmeye çağıracaktı¹²:

Osmanlı nüfus politikasında yeni bir dönemin başlangıcı olacak gelişmeler 2 Haziran 1856'da çok sayıda Prusyalı ailenin, Viyana Maslahatgüzarlığına bir dilekçeyle başvurarak, Osmanlı topraklarına göçetme talebiyle başlamıştı¹³. Prusyalıların verdiği dilekçe Maslahatgüzar tarafından Viyana Sefaretine iletilmiş, oradan da İstanbul'a ulaştırılmıştı¹⁴. Noel adında bir "fabrikacı" vasıtasıyla verildiği anlaşılan bu dilekçede¹⁵, Prusyalı aileler, kendi memleketlerinde yaşanan ekonomik kriz nedeniyle rahat geçinemediklerinden bahsederek, başka bir ülkeye göçmeye karar verdiklerini ve bunun için en uygun yer olarak Osmanlı topraklarını gördüklerini söylüyorlardı. Onları Osmanlı topraklarına çeken en önemli sebep, Avrupa kamu oyununda geniş yankılar yapan, padişahın hiçbir ayırım yapmaksızın bütün tebeası hakkında gösterdiği şefkat ve muhabbeti¹⁶. Prusyalılar, tercih gerekçelerini bu şekilde belirttikten sonra, Osmanlı topraklarına kabul edilmelerini ricâ ediyorlar, ardından da Bâbîâliden, kendilerine ya cadde üzerinde, ya da nehir kenarında bulunan bir miktar arazi verilmesini istiyorlardı. *Sînâyi-i mütenevvia*

¹² Karpat, *Aynı makale*, 3-4.

¹³ Osmanlı Viyana Maslahatgüzarlığına Prusyalı Noel'in gönderdiği 2 Haziran 1856 tarihli mektup BOA, İrade-MM, nr. 362/4.

¹⁴ 1 Ocak 1857 tarihli Meclis-i Tanzimat mazbatası: BOA, İrade-MM, nr. 362/1.

¹⁵ Prusyalı ailelerin takdim ettikleri arzuhal: BOA, İrade-MM, nr. 362/3.

¹⁶ *Aynı belge*. Devlet ricâline göre, Prusyalıları yerleşmek için Osmanlıya celbeden sebep, Osmanlı devletinin geniş ve verimli topraklara sahip olmasının yanı sıra, Tanzimat ve İslahat reformlarıyla ülkede tesis edilmekte olan güven ve huzur ortamıydı. Bundan dolayıdır ki, "nâil-ı nimet-i asâyiş ve servet olmak" isteyen Avrupalılar Osmanlı topraklarını tercih ediyorlardı (BOA, İrade-MM, nr. 362/4 ve İrade-MM, nr. 373). Avrupalı ailelerin bu tercihinde, özellikle 18 Şubat 1856 tarihinde ilân edilen İslahat Fermanının rolü olduğu şüphesizdi. Osmanlı Devleti, bu Fermanla, Müslüman-hıristiyan eşitliliğini her alanda kabul etmiş; ulkenin imârı ve kalkındırılması konusunda Avrupanın bilgi, teknik ve sermayesinden yararlanacağını resmen taahhüd etmiş; yüzyıllardır süren bir uygulamayı değiştirerek, bundan boyle ecnebilere de Osmanlı topraklarında mülk sahibi olabileme hakkını vereceğini vaad etmiş, can, mal ve namus güvencesini kanuni teminat altına almış; karma mahkemelerin kurulmasına izin vermişti. Kısacası, Osmanlı Devleti, Batılıların yıllardır telkin ve tavsiye ettiği sosyal, ekonomik, idarî ve hukukî reformları hayata geçireceğini bu fermanla ilân ediyordu. Fermanın, Paris Andlaşması (30 Mart 1856) maddeleri arasında zikredilmesiyle devlet, devletlerarası hukuk açısından da bir anlamda yükümlülük altına girmiş oluyor, bundan sonra yapılacak reformları denetleme hakkını, farkında olmadan, imza sahibi Batılı devletlere veriyordu (Fermanın içeriği için bkz. *Takvim-i Vekayi*, Def'a 539, 25 Cumâde'l-âhire 1272, *Düstûr*, I, tertib, I, 7-14).

ashâbından olduklarını hatırlatan Prusyalı aileler, eğer talepleri olumlu karşılanırsa, yerleşecekleri mahalleri imâr ve devlete hizmetten bir an olsun geri kalmayacaklarını söylüyorlardı¹⁷.

Bu arada, Noel de, aynı taleble Osmanlı Berlin sefaretine müracaat etmişti. Noel, Avrupa dışında bir ülkeye yerleşmek, orada emlak ve arazi sahibi olmak niyetindeydi. Yerleşeceği topraklara daha sonra ailesiyle birlikte başka muhacirler getirmeyi de düşünen Noel, diğer Prusyalılar gibi, Osmanlı ülkesini tercih etmişti. Amerika gibi uzak ve hicret edilmesi zor bir kıta yerine, çok daha yakın, üstelik bereketli toprakları olan Osmanlı Devleti, onun kafasındaki tasavvurlarını gerçekleştirebileceği uygun bir ülkedydi¹⁸. Bundan dolayı, Berlin Sefiri Ahmed Kemal Bey'den, Osmanlı topraklarında emlak ve akar sahibi olmasına izin verilip verilmeyeceğini sormuş, bunun üzerine, görüşmek amacıyla sefarete çağırılmıştı. Osmanlı topraklarına yerleşme sebepleriyle ilgili sefire bilgi veren Prusyalı görüşme sırasında, elinde bir miktar nakiti olduğunu, şayet izin verilirse bununla Tuna kıyıları veya Arnavutluk taraflarında arazi satın almak istediğini; bu toprakları yerinde görüp gerekli hazırlıkları yaptıktan sonra, ilk aşamada birkaç Prusyalı aileyle birlikte buraları ekeceğini; bundan iyi sonuç aldığı takdirde, kısa sürede 20-25 ailelik yeni bir muhacir grubuyla, kendi ailesini de getireceğini söyledi¹⁹. Osmanlı sefirinin, Anadolu'ya göç etmelerini sağlamak düşüncesiyle, Rumeli yerine Anadolu topraklarını tercih etmelerinin kendileri için daha yararlı olabileceği şeklindeki tavsiyesine rağmen, Noel, Anadolu'nun uzaklığını ileri sürerek bu teklifi kibarca geri çevirdi²⁰.

Noel, görüşme sonunda, düşündüklerini yapabilmek için öncelikle Osmanlı tabiiyetine girmesi gerektiğini hatırlatarak, bu konudaki kanunî mevzuatı Osmanlı sefirinden öğrenmek istedi. Prusyalının göç ve vatandaşlık talebiyle ilgili sefarette bir örnek veya resmî bir kayıt bulunmadığından, sefir, Noel'e olumlu ya da olumsuz bir cevap veremeyip, durumu Sadarete bildirmeye ve oradan gelecek talimata göre hareket etmeye karar verdi²¹.

Berlin Sefirinin durumu Bâbiâliye intikal ettirmesinden sonra, mesele, 1 Ocak 1857'de Meclis-i Tanzimat'da ele alındı. Meclis-i Tanzimat, tebea nüfusunun çoğalması noktasından faydalı olacağı düşüncesiyle, Osmanlı topraklarına yerleşmek isteyen Avrupalı ailelere izin verilip, bunların vatandaşlığa kabul edilmeleri lehinde karar aldı. Arkasından da, konuyla ilgili esasları belirleyen Muhaceret Nizamnamesi'ni hazırladı²².

¹⁷ BOA, İrade-MM, nr. 362/3.

¹⁸ BOA, İrade-MM, nr. 362/2.

¹⁹ Aynı belge.

²⁰ Aynı belge.

²¹ Aynı belge.

²² BOA, İrade-MM, nr. 362/1.

Nizamname 14 madde olarak tanzim edilmişti²³. Buna göre, Osmanlı topraklarına yerleşmek isteyen Avrupalı muhacirler, hiçbir istisnası olmamak şartıyla, Osmanlı tabiiyetini kabul edeceklerine ve padişahlarına daima sadakat ve istikamette bulunacaklarına dâir yemin edecekler²⁴; Osmanlı kanunlarına uyacaklar²⁵; buldukları din ve mezhepte diğer Osmanlı tebeası gibi her türlü "dahl ü taarruzdan" sâlim olacaklar ve iskân edilecekleri mahallerde kendi mezheplerine uygun mabedlerde ayinlerini serbestçe icrâ edeceklerdi. Şayet bunlar için yeni köyler kurmak gerekirse, ibadetlerini yerine getirmeleri amacıyla, izin almak kaydıyla, yeterli sayıda dinî mekan inşâ edebileceklerdi²⁶. Osmanlı Devleti, muhacirlere, uygun bulunan eyaletlerde boş, münbit ve havası güzel bulunan mirî arazilerden, herkesin iktidar ve tahammülüne göre, yeterli miktarda dağıtacak²⁷; bedelsiz verilecek bu arazilerden Rumeli tarafında bulunanları tasarruf edenler 6 sene, Anadolu'dakileri işleyenler ise 12 sene şahsî vergilerin tamamından muâf tutulacaktı²⁸. Aynı şekilde bunlardan Rumeli'de iskân edilenler 6, Anadolu'da yerleştirilenler 12 sene askerlik hizmeti ve "iâne-i nakdiyeden" de af olunacaklardı²⁹. Muâfiyet sürelerinin bitiminden sonra ise, diğer Osmanlı tebeası gibi her türlü vazife ve yükümlülükleri yerine getireceklerdi³⁰.

Avrupalı muhacirler, kendilerine devlet tarafından verilen arazileri 20 sene önce satamayacaklar³¹; 20 yıllık süreyi tamamlamadan topraklarını ve Osmanlı tabiiyetini terk edenler, kendilerine tahsis edilmiş arazileri, üzerlerine bina ettikleri emlâkla beraber, Osmanlı Devletine vermeye mecbur olacaklardı³². Muhacirler, yerleştirdikleri köy veya kasaba hangi kaza ve sancak dahilinde ise, oranın idare ve muhafazası altında bulunacaklardı³³. Muâfiyet müddetinden evvel Osmanlı toprakları dahilinde "tebdil-i mekân" etmek isteyenlere izin verilecek, fakat vergi muâfiyetleri ilk arazilerin itâ tarihinden itibaren geçerli olacaktı³⁴. Osmanlı vatandaşlığına kabul edilecek olan Avrupalıların, kendi ülkelerinde cinayet

23 1 Ocak 1857 tarihli nizamname müsveddesi: BOA, İrade-MM, 408/2. Nizamnamenin son şekli için bkz. *Takvim-i Vekayi'*, Def'a 562, 9 Şevval 1274.

24 *Aynı belge*, madde 1.

25 madde 2.

26 madde 3.

27 madde 4.

28 madde 5.

29 Nizamnamenin ilk şeklinde bütün muhacirlerin 8 sene askerlik hizmeti ve bedel-i askeriyeden muaf tutulmaları öngörülmüş (*Aynı belge*, madde 6.), ancak daha sonra yukarıdaki şekilde değişiklik yapılmıştır (*Takvim-i Vekayi'*, Def'a 562, 9 Şevval 1274).

30 madde 7.

31 madde 8.

32 madde 9.

33 madde 10.

34 madde 11.

işlememiş, soyu soppu bilinen, namuslu ve *erbâb-ı zirâat ve snâyiden* olmaları şarttı. Bunlardan "ehl-i cinâyât" ve "uygunsuz takımından" oldukları Osmanlı topraklarına geldikten sonra anlaşılınlar, devlet tarafından sınırdışı edilecekti³⁵. Osmanlı topraklarına göç etmek isteyen aileler, Osmanlı dış temsilciliklerine müracaat ederek, kendilerinden istenen bilgi formlarını dolduracaklardı. Osmanlı memurlarıyla beraber doldurulacak olan bu formlarda, göçmen adaylarının isimleri, durumları, sahip oldukları sermayeleri ve becerileri sırasıyla belirtilecek; her bir ailenin en az 60 altın mecidiye miktarı sermayesi olması şart koşulacaktı³⁶. Muhacir ailelerin, gelirken yanlarında getirecekleri emvâl ve eşyalarının nakli hususunda dışarıda Osmanlı konsoloslukları, ülke sınırları içinde ise ilgili devlet memurları gereken kolaylığı sağlayacaktı³⁷.

Avrupalılar için nizamnamede öngörülen teşvik ve imtiyazlar, devletin, Osmanlı topraklarına yönelik göçleri özendirmek, bunun kısa ve uzun vadede getireceği olumlu sonuçlardan yararlanmak istediğini açıkça gösteriyor; Osmanlı Devleti, böylelikle, o tarihe kadar tevessül veya tenezzül etmediği, belki de hiç düşünmediği, Avrupa'dan muhacir celbetmek gibi bir uygulamanın ilk önemli adımını atıyordu.

Meclis-i Vükelâ, 17 Şubat 1857'de toplanarak, Meclis-i Tanzimat tarafından hazırlanan Muhaceret Nizamnamesi ile Prusyalı Noel'e verilecek cevabı tartıştı. Neticede, dışarıdan Osmanlı topraklarına kabul edilecek ailelerin, iktisadî ve siyasî açıdan önemli yararlar sağlayacağı konusunda fikir birliğine varıldı. Avrupadan gelecek yüzlerce aile, bir yandan nüfusun artmasına sebep olacak, diğer yandan da memleketin ekonomik gelişimine olumlu katkıda bulunacaktı. Bu önemli ekonomik işlevin yanısıra, göçlerin, Osmanlı devletinin siyasî itibar ve prestijini artırıp, Avrupa'da yapacağı güzel tesirler de düşünüldüğünde, hadisenin önemi daha iyi anlaşılırmaktaydı³⁸. Üstelik, Osmanlı vatandaşlığına talip olan bu Alman aileler, Avrupa'nın diğer milletleriyle mukayese edilemeyecek kadar namuslu ve çalışkan insanlar olduklarından, kendilerine verilecek arazileri kısa sürede imâr etmekle kalmayıp, ileride hazineye de gelir sağlayacaklardı³⁹.

Meclis-i Vükelâ, yukarıda sayılan hususları dikkate alarak, Avrupa'dan Osmanlı topraklarına göç etmek isteyenlerin vatandaşlığa kabul edilmelerinin faydalı, bunun için hazırlanan nizamnamenin de yerinde olduğu sonucuna vardı. Alınan karar, 18 Şubat 1857 günü Sadriazam tarafından padişaha arz edildi. 19 Şubat 1857 tarihli iradeyle Muhaceret Nizamnamesi yürürlüğe sokularak, Osmanlı topraklarına yerleşmek isteyenlerin önü açılmış oldu⁴⁰.

35 madde 12.

36 madde 13.

37 madde 14

38 18 Şubat 1857 tarihli Sadaret tezkiresi: BOA, İrade-MM, nr. 362/4.

39 Aynı belge.

40 19 Şubat 1857 tarihli irade için bkz. Aynı belge.

28 Şubat 1857'de bir kez daha toplanan Meclis-i Tanzimat, padişahın irade- siyle kesinlik kazanan Muhaceret Nizamnamesi'nin birer nüshasının Meclis-i Vâlâ, Hariciye ve Maliye Nezaretleri ile yurt dışındaki Osmanlı sefaret ve şehben- derliklerine gönderilmesine; ayrıca, nizamnamenin tirajı yüksek Avrupa gazetele- riyle halka ilân ettirilmesine karar verdi⁴¹.

Meclisin aynı gün müzakere ettiği diğer önemli bir konu da, Prusya veya di- ğer Avrupa memleketlerinden gelecek olan ailelere teklif edilecek arazilerdi. Bunun için en kısa zamanda ziraate elverişli boş devlet arazilerinin tesbit edilip, rapor ve haritalarının hazırlanması gerekiyordu. Meclis-i Tanzimat, bu amaçla, Erkân-ı Harbiye zabitanından yedi kişinin memur olarak görevlendirilmesine ve ellerine verilecek talimatlarla eyaletlere gönderilmelerine karar verdi. Buna göre, seçilecek yedi memur, Anadolu'da Adana, İzmir ve Bursa; Rumeli'de Edirne, Selanik, Tır- hala, Yanya ve Silistre eyaletlerine giderek ziraate uygun hâlf toprakları tesbit ede- cekti. Memurlar, bu toprakların kaç dönümünün tarıma elverişli olduğunu; arazi- lere en yakın iskelenin nerede ve kaç saatlik mesafede bulunduğunu; civarda or- man veya akarsuların olup olmadığını; akarsu varsa bunların üzerinde kayık veya sal işleyip işlemediğini; arazilerin hangi kasabaların yakınlarında veya çevresinde yer aldıklarını tesbit ve tahkik edip haritalarını çıkaracaklardı. Hazırlanacak arazi raporları ve haritalar ise daha sonra Meclis-i Tanzimat'a sunulacaktı⁴².

Bu gelişmeler üzerine hemen harekete geçen Bâbîâlî, Muhaceret Nizamna- mesi'nin birer nüshasını Osmanlı dış temsilciliklerine yollayarak, gazetelerle ilân ettirdi⁴³. Ardından, muhacirlere dağıtılacak arazilerin belirlenmesine karar verile- rek⁴⁴, keşif işinde istihdam edilecek yedi Osmanlı zabitanının tayini yapıldı⁴⁵. He- men akabinde de Edirne ve Silistre'de çalışmalara başlandı⁴⁶.

41 28 Şubat 1857 tarihli Meclis-i Tanzimat Mazbatası: BOA, İrade-MM, nr. 373/1.

42 Aynı belge.

43 BOA, Amedî Kalemî (A.AMD), nr. 75/31 ve nr. 78/181. Muhaceret Nizamnamesi, Viya- na'da biri resmî, ikisi özel üç gazetede ilân ettirilmiştir: Osmanlı Viyana Sefiri'nin 4 Mart 1857 tarihli arzısı: BOA, İrade-Hariciye (H), nr. 7486; İlan masraflarının hazine- den karşılanıp. Viyana Sefaretine cevap yazılması hakkında 4 Mayıs 1857 tarihli Sadaret tezkiresi ve 5 Mayıs 1857 tarihli irade için bkz. BOA, İrade-H, nr. 7486/1. Nizamname, Viyana'dan başka Fransa ve Sardunya'da da ilân edilmiştir: Osmanlı Paris Sefirinin 21 Nisan 1857 tarihli tahrirâtı. BOA, İrade-MM, nr. 408/5.

44 16 Mart 1857 tarihli Sadaret tezkiresi ve 17 Mart 1857 tarihli irade: BOA, İrade-MM, nr.373. Ayrıca bkz. BOA.A.AMD, nr.75/31.

45 Bunlardan Binbaşı Tevfik Adana, Binbaşı Abdullah İzmir, Binbaşı Hüseyin Selanik, Yüzbaşı Tahsin Edirne, Kolağası Tevfik Bursa, Kolağası İbrahim Silistre, Kolağası Mesud ise Tırhala ve Yanya eyaletlerine giderek gerekli keşif çalışmalarına başlayacaklardı: BOA, İrade-Meclis-i Vâlâ, nr. 16365/2 ve 16365/3. Arazi tahkikiyle görevlendirilen memurlara fazladan birer maaşın dışında, binbaşı rütbesinde olanlara üçer bin, kolağalarına ikişer bin, yüzbaşıya ise bin kuruş harcırah verilmesi uygun bulunmuştur. Memurların gittikleri yerlerde yapacakları masraflar da sonradan ödenecekti: BOA, İrade-MV, nr. 16365/3.

46 25 Temmuz 1857 tarihli sadaret tezkiresi ve 26 Temmuz 1857 tarihli irade: BOA, İrade-MV, nr. 16515/2 Ayrıca, Edirne valisinin 2 Temmuz 1857 tarihli yazısı: BOA, İrade-MV, nr. 16515 ve Meclis-i Tanzimat'ın 14 Temmuz 1857 tarihli mazbatası: BOA, İrade-MV, nr.

Arazi keşfiyle ilgili İstanbul'a ulaşan ilk rapor ve haritalar, Silistre'ye gönderilen Kolağası İbrahim Efendi'ye aitti. İbrahim Efendi, Silistre eyaletinin Tolcı sancağına bağlı Maçın kazasında yer alan Yeniköy Yurtluğu'nun Avrupalı muhacirlerin iskânı için elverişli olduğunu belirlemiş ve gerekli araştırma ve incelemeleri yaptıktan sonra, bölgenin bir de haritasını çıkarmıştı. 19 Eylül 1857 tarihli keşif raporuna göre, Yeniköy Yurtluğu, Maçın kazasının güneyinde ve Maçın Tuna sahilini yakınlarında yer almaktaydı. Yüzölçümü yaklaşık 16.887,5 dönümdü. Tuna kıyısında olduğu için arazi su kaynakları bakımından zengin, havası hoş ve mutedil idi. Toprakları oldukça münbit ve her cins hububatın yetişmesine müsâid idi. Bölgenin iki saat uzağında Soğanlıdağ ormanı vardı ve gerektiğinde buradan arabalarla kereste ve taş nakletmek mümkündü. Yurtluğa 25 hane aile rahatlıkla iskân olunup, bu sayede yöre imâr edilebilirdi. Yeniköy Yurtluğu'nun yarım saat kuzeyinde Turkuba köyü, yarım saat güneyinde ise "Türk ve reâyâ peçenekleri" karyeleri mevcuttu. Batısında Tuna baltası yani sazlık ve söğütlük, doğusunda bir saat uzaklıkta ise 150 hanelik kalabalık Çırna köyü bulunmaktaydı. Yeniköy Yurtluğu iskâna uygun duruma getirilinceye kadar, Avrupalı muhacirler, Çırna köyünde geçici olarak barındırılabilirdi⁴⁷.

Bu arada, Osmanlı dış temsilciliklerinden de iyi haberler alınmaktaydı: Avrupa gazeteleri vasıtasıyla yapılan "göç çağrısı" ilgiyle karşılanmış, Prusya'dan sonra Fransa ve Sardunya'dan da çok sayıda aile, konu hakkında bilgi almak üzere Osmanlı konsolosluklarına başvurmuştu⁴⁸. Mesela, Osmanlı topraklarına yerleşmek arzusunda olan bazı Fransızlar, 1857 Nisanında Osmanlı Devleti Başkonsolosu Denore'a gelerek göçle ilgili çeşitli sorular sormuşlardı. Bunlar arasında, muhacirlerin buldukları mahallerden gemilere binene kadar yapacakları nakliye masrafları ile sefine ücretlerinin Osmanlı Devleti tarafından ödenip ödenmeyeceği; gemilerde herkese özel bir yer tahsis edilip edilmeyeceği; herbir muhacirin beraberinde en fazla kaç kilo eşya getirebileceği; Osmanlı ülkesinin neresinden ve ne genişlikte araziler verileceği ve bu arazilerin özelliklerinin nasıl olacağı; yerleşecekleri mahallerde inşaat için gerekli kereste ve benzeri malzemelerin kolaylıkla bulunup bulunamayacağı; göçmenlerin kurulacak köylerde toplu olarak mı iskan edilecekleri; bekarların da Osmanlı topraklarına kabul edilip edilmeyeceği; muhacirlere geçici barınma yerleri tahsisinin düşünülüp düşünülmediği; ayrıca, bunlarla Osmanlı Devleti arasında akd edilecek mukavelenamelerin kaç nüsha ola-

16515/1. Edirne'de iskan ve ziraate elverişli arazileri tesbit işiyle görevlendirilen Yüzbaşı Tahsin Efendi, Haziran ayı içinde çalışmalarına başlamış, ancak miri toprakların sınırlarını belirlemede sıkıntıya düşünce, bölgeyi iyi bilen Edirneli Şükrü Efendi'yi de yanına almıştı. (Aynı belgeler).

47 İbrahim Efendi'nin keşif raporu: BOA, İrade-MM, nr. 467/6; Yeniköy Yurtluğu ve çevresini gösteren harita için ise bkz. BOA, İrade-MM, nr. 467/9.

48 BOA, İrade-MM, nr. 408/5.

rak tertib edileceği gibi, kısa zamanda cevaplanması istenen sorular yer almaktaydı⁴⁹.

Denore'un istediği cevaplar Meclis-i Tanzimat ve Meclis-i Vükelâ tarafından hazırlandıktan⁵⁰ sonra, Paris Sefaretine gönderildi. Buna göre, Fransa'dan Osmanlı topraklarına gelecek olan muhacirler, yol masrafları ile gemi ücretlerini kendileri ödeyeceklerinden, beraberlerinde istedikleri kadar eşya getirebileceklerdi. Arazi keşif ve haritalandırma işlemleri bittikten hemen sonra, her muhacir aileye, kudret ve tahammüllerine göre toprak dağıtılacak ve verilecek bu toprakların münbit ve mahsuldâr olmasına özen gösterilecekti. Muhacirler, Anadolu veya Rumeli bölgesinden hangisini tercih ederlerse orada yerleştirilecek; kurulacak köyler şartlara göre ya muhtelit veyahut münferid olarak tertib edilecekti. Nizam-namede belirlenen esaslara uymak şartıyla, evli veya bekar olmasına bakılmaksızın isteyen herkes Osmanlı vatandaşlığına kabul edilecek; muhacirler mümkün mertebe havası ve suyu güzel mahallerde iskân edilip, geçici bir süre için civar köy ve kasabalar ile lüzumu halinde çadırlarda oturtulacaktı. Osmanlı Devleti ile bunlar arasında yapılacak mukavelenamelerin ise dörder nüsha olarak tanzim edilmesi düşünülüyordu⁵¹.

Moore, Osmanlı topraklarına yerleşmek için ilk müracaat eden Fransız idi. Moore, *erbâb-ı zirâatden* olup, uzun yıllar Fransa ve Almanya'da şose yol inşaatlarında çalışmıştı. Yaklaşık 100.000 frank sermayesi vardı. İki kızı ve annesi ile birlikte Rumeli'ye yerleşip, kendilerine tahsis edilecek arazinin bir kısmında hububat yetiştirmek, diğer kısmında ise şeker ve yağ fabrikaları kurmak istiyordu⁵². Moore, Osmanlı Berlin Sefiri Ahmed İhsan Beyin tavsiye mektubuyla⁵³ birlikte, 1857 Eylülünde İstanbul'a, oradan da arazi beğenmek üzere Ruscuk'a geldi. Ruscuk kazasında çiftlik satın almak için girişimlerde bulunan Moore, bundan bir sonuç elde edemedi. Bunun üzerine, İstanbul'a dönen Moore, bir dilekçe ile Osmanlı hükümetine başvurarak, imâr ve ziraat etmek amacıyla, Ruscuk havalisindeki boş topraklardan 20 bin dönüm arazi talebinde bulundu⁵⁴. Sadriazamdan, bu konuda kendisine yardımcı olunmasına dâir bir de emirnâme almayı başaran Moore, tekrar Ruscuk'a gelerek mahalli yetkililerden talip olduğu arazi hakkında bilgi istedi. Yapılan araştırmalar sonunda, Fransız Moore'un istediği toprakların sanıldığı

49 BOA, İrade-MM, nr 408/4.

50 7 Haziran 1857 tarihli Meclis-i Tanzimat mazbatası: BOA, İrade-MM, nr. 408/1; 17 Haziran tarihli sadaret tezkiresi ve 18 Haziran 1857 tarihli irade: BOA, İrade-MM, nr. 408/7.

51 Ayrıntıları için bkz. BOA, İrade-MM, nr. 408/3.

52 22 Ekim 1857 tarihli Meclis-i Tanzimat mazbatası: BOA, İrade-MM, nr. 467/1. Ayrıca bkz. BOA, Amedi Mektubu Kalemî Umum Vilayat (A.MKT.UM), nr. 313/52.

53 BOA, A.MKT.UM, nr. 313/52.

54 Kolağası İbrahim Efendi'nin 19 Eylül 1857 tarihli yazısı: BOA, İrade-MM, nr.467/5 ve Silistre Meclisinin 6 Ekim 1857 tarihli mazbatası: BOA, İrade-MM, nr. 467/4.

gibi hâlî devlet arazisi olmadığı ortaya çıktı⁵⁵. Ruscuk'ta umduğunu bulamayan Moore, Maçın'e geçerek, burada, Avrupa'dan gelecek muhacirler için arazi keşif çalışmaları yapmakta olan Kolağası İbrahim Efendi ile görüştü. Keşif raporları ve haritası tanzim edilen Maçın kazasına bağlı Yeniköy Yurtluğu'nu gören Moore, aradığına kavuşmanın sevinciyle, 16.880 dönümlük bu yurtluğun kendisine verilmesini talep etti⁵⁶. İbrahim Efendi'den arazinin keşif raporu ve haritasını alan Moore, akabinde Silistre meclisi üyeleriyle görüşerek, yurtluğun kendisine tahsis halinde yapmayı düşündüğü işler hakkında bilgi verdi⁵⁷.

Silistre Meclisinin Moore'un şahsı ve anlattıkları hakkındaki kanaati hiç de olumlu değildi. Meclis, Fransızın, arazi üzerinde tasarladığı projeyi "şâyân-ı itibâr ve itimâd" bulmadığı gibi, kendisini, Osmanlı Devletinin usul ve nizamlarını kabul edecek hal ve harekette de görmemişti⁵⁸.

Konu, sadaret kanalıyla Meclis-i Tanzimat'a havale edildi. Meclis, Fransızın güvenilir ve namuslu olduğunu tevsik eden bir "şehadetnâme"nin Moore tarafından ibrâz edildiğini söyleyerek, Ruscuk meclisinin görüşlerine katılmadı. Fakat Meclis, Moore hakkında ellerinde olan bilgi ve belgelerle yetinmeyerek, Fransızın kişiliğiyle, Osmanlı tabiiyetine girip girmeme hususundaki samimiyetinin yeniden tahkikini istedi⁵⁹.

Daha sonra arazi konusu ele alan Meclis-i Tanzimat, Moore'un talep ettiği 16.880 dönümlük araziye, 4 kişilik bir aile için fazla buldu.⁶⁰ Bunun üzerine, görüşmek amacıyla meclise davet edilen Moore, istediği arazide yalnız tarımla uğraşmayıp, çeşitli fabrikalar kuracağından bahsederek, bu işleri yapabilmek için ne kadar arazi verilirse kabul edeceğini söyledi⁶¹. Meclis, Muhaceret Nizamnamesinde fabrikalar kurulmasına dâir açık bir hüküm olmamasına rağmen, Moore'un yapmak istediklerini faydalı bularak, kendisine izin verilmesinin doğru olacağı sonucuna vardı. Ancak meclis, inşâ edilecek fabrikalarda çalıştırılmak amacıyla dışarıdan getirilecek işçilerin, nizamname eşaşlarına uygun olarak seçilmelerini ve kesinlikle Osmanlı tabiiyetine girmelerini şart koştuktaydı⁶².

Fransız Moore, kendisi ve getireceği adamlar hakkında Meclis-i Tanzimat'ın istediği bütün şartları kabul ediyor, yalnız bununla da kalmayıp, daha önce talep

55 BOA, İrade-MM, nr. 467/4.

56 BOA, İrade-MM, nr. 467/5, nr. 467/1.

57 BOA, İrade-MM, nr. 467/4.

58 *Aynı belge.*

59 BOA, İrade-MM, nr. 467/1.

60 Muhaceret Nizamnamesinin 4. ve 13. maddeleri, Avrupadan gelecek muhacir ailelere verilecek arazi miktarını, onların "hal ve tahammüleri ile ellerindeki sermayeye" göre belirliyordu. bkz BOA, İrade-MM, nr. 408/2.

61 BOA, İrade-MM, nr. 467/1.

62 *Aynı belge.*

ettiği 16.880 dönümlük arazide de indirimle giderek, bunun 11.000 dönümünün kendisine, kalan beş bin küsurluk kısmının da getireceği muhacirlere verilmesini teklif ediyordu. Varılan mutabakat üzerine, Moore'un Osmanlı vatandaşlığına kabulü için gerekli resmî belgelerin⁶³ hazırlanarak, Fransızın işlemlerini takip edeceği Osmanlı sefaretine gönderilmesine karar verildi⁶⁴. Moore, Osmanlı Devleti-

⁶³ Bu belgelerden biri, Moore'un Osmanlı tabiiyetine kabulüyle ilgili olan resmî bir senet; diğeri ise, Moore'un Osmanlı vatandaşlığının bütün gereklerini yerine getireceğini taahhüd ettiği gösterir belgeydi. (BOA, İrade-MM, nr. 467/9). Moore'a Osmanlı Devleti tarafından verilecek "tâbiyyet senedi" aynen şöyleydi:

"Fransız Moore'a verilmek üzere aslı Dersa'âdet'den celb olunmak iktizâ eden senedin sûretidir

Fransa ahâlisinden Moore nâm şahıs bâ-irâde-i seniyye-i mülûkâne neşr olunan tavnîn nızamnâmesi vechle Maçın kazâsı dâhilinde ... nefer fâmiyasıyla Yeniköy Yurduğu nâm mahalde tavattun eyleyeceğini istid'â etmekle nızamnâme-i mezkûr mücebince olan on iki sene kâffe-i tekâlif-i meşrû'a-i şahsiyyeden ve bizzât hizmet-i askeriyye veyâ bedeli olan îâne-i nakdiyyeden mu'âf olmak ve müddet-i muâfiyyenin hitâmından sonra sâir tebe'a-i saltanat-ı seniyye misüllü kâffe-i vezâif-i ifâ eylemek ve ta'yîn olunan arâziyi lâ-akal yiğirmi seneden evvel satmamak ve terk-i vatan ve tâbiyyet ederse verilmiş olan arâzi ile binâ eylediği emlâki Devlet-i Aliyyeye terk etmeğe mecbûr olmak üzere Defterhâne-i Amîreden verilmiş olan sened kendusune arâzi-i emiriyyeden onbir bin dönüm mahal irâe ve tahsîs kılınmış ve hiç bir güne istisnâ olmayarak tâbiyyet-i saltanat-ı seniyyeyi kabul edeceğine ve vezâif-i tâbiyyetden olduğu üzere metbû'-i mufahhamı bulunan zât-ı hazret-i şâhâneye dâimâ sadakat ve istikametde bulunacağına ve kâffe-i kavânîn-i hâliyye ve istikbâliyye-i saltanat-ı seniyyeye teba'iyet eyleyeceğine dâir tahlîf kılınup zikr olunan nızamnâme ahkâmınca gerek kendüsü ve gerek ahlâfi saltanat-ı seniyyenin nâil oldukları hukuk ve imtiyâzâta mazhar olacağını mübeyyin Divân-ı Hümâyûndan işbu sened itâ kılındı. Tahfîren fi'l-yevm...min şeh'r...sene erba' ve seb'în ve meteyn ve elf". (BOA, A.MKT.UM, nr. 313/527. Başka bir örneği için bkz BOA, İrade-MM, nr. 467/3).

Gerek Fransız Moore ve gerekse diğer muhacirlerin Osmanlı vatandaşlığının bütün şartlarını yerine getireceklerini taahhüd ettikleri belgede yer alan ifadeler ise şu şekildeydi:

"Memâlik-i ecnebiyyeden gelüp tavattun edeceklerin taraf-ı Devlet-i Aliyyeye verecekleri senedin sûretidir.

bâ-irâde-i seniyye-i mülûkâne neşr ü ilân olunan tavnîn nızamnâmesinin ahkâmına temâmiyle tatbik ve tevflîk-i hareket ile berâber irâ'e ve ta'yîn olunan arâziyi lâ-akal yiğirmi sene evvel satamamaklığım ve terk-i vatan ve tâbiyyet ider isem verilmiş olan arâziyi ve üzerine binâ eylediğim emlâki Devlet-i Aliyyeye terk itmeğe mecbûr olmaklığım üzere... sancağı dâhilinde vâkı' filân yere fâmiyama tavattun için arâzi-i mîriyyeden şu kadar dönüm mahal tahsîs ve irâ'e buyurulmuş olmağla hiç bir güne istisnâ olmayarak tâbiyyet-i saltanat-ı seniyyeyi kabûl ideceğime ve vezâif-i tâbiyyetden olduğu üzere metbû'-i mufahhamım olan zât-ı hazret-i pâdişâhîye dâimâ sadâkat ve istikametde bulunacağıma ve kâffe-i kavânîn-i hâliyye ve istikbâliyye-i saltanat-ı seniyyeye teba'iyet eyleyeceğime kasem-i billah dahi etmiş olduğumu ve bunların hilâfında hareket etmeyeceğime müte'ahhid bulunduğumu mübeyyin işbu sened terkîm ve takdîm kılındı." (BOA, A.MKT.UM, nr. 313/52. Başka bir örneği için bkz. BOA, İrade-MM, nr. 467/2).

⁶⁴ Bu senetlerin Osmanlı Devleti Berlin Sefaretine gönderildiği (BOA, A.MKT.UM, nr. 313/52); ayrıca, Moore'a verilmek üzere bir de "fermân-ı âli" hazırlandığı anlaşılmaktadır. (BOA, İrade-MM, nr. 467/7)

nin istediği teminâtı ibrâz ettiğinde, resmî belgeler sefaret tarafından kendisine verilecek ve bu belgelerle, ailesi ve getireceği adamları da yanına alarak, Osmanlı topraklarına giriş yapacaktı. İstanbul'da icrâ edilecek vatandaşlık yemin töreninin ardından ise, 11.000 dönümlük arazinin senedi kendisine takdim edilecekti⁶⁵. Aynı işlemler, Moore'un getireceği Fransız muhacirler için de geçerliydi⁶⁶.

Meclis-i Tanzimatın aldığı kararlar Meclis-i Vükelâ tarafından da benimsenerek, 17 Aralık 1857 tarihli iradeyle kesinlik kazandı⁶⁷.

Öte yandan, 15 Nisan 1858'de Muhaceret Nizamnamesine iki madde eklenecek, 20 seneyi doldurmadan vefat eden muhacir aile reislerinin, arazi üzerindeki haklarının varislerine intikali konusuna açıklık getirildi. Buna göre, aile reisinin 20 yılı tamamlamadan ölmesi halinde, toprak ve üzerindeki emlâkıyla ilgili bütün hakları, beraberinde Osmanlı topraklarına yerleşmiş olan mirascılarına intikal edecek ve yirmi sene sonunda bu mirascılar, o arazide tasarruf hakkına nâil olacaklardı. Osmanlı topraklarına yerleşmemiş olan varisler ise, babalarının mirasından hisse alamayacaklardı⁶⁸.

Bu sıralarda Osmanlı Devleti topraklarına yönelik göç talepleri de devam etmekteydi : 1856'dan önce Besarabya ve İbrail taraflarına hicret etmiş olan bazı Prusya ve Avusturyalı muhacirler, yaşadıkları yerlerin Boğdan'a terkedilmesinden sonra, 1858 senesi içinde Tolcı ve Babadağı köylerine gelerek, bölgede yerleşmek için izin istemişlerdi.⁶⁹ Aynı yıl sayıları kırkı bulan bir başka Prusya ve Avusturyalı aileler grubu da, Sünne Kaymakamlığına bir dilekçeyle müracaat ederek, Beştepeler ile Mori gölü arasındaki arazide köy teşkil etmelerine ruhsat verilmesi talebinde bulundu. Ellerinde yeterli sermaye ve hayvanları bulunan muhacirler, kendilerine müsaade edildiği takdirde arkalarından peyderpey başka ailelerin de yerleşmek üzere bölgeye geleceklerini söylüyorlardı. Sünne Kaymakamı, çalışkan ve "ehl-i ırz" olarak vasıflandırdığı bu insanlar sayesinde yörenin kısa zamanda şenleneceği görüşündeydi.⁷⁰

Ancak, Prusya ve Avusturyalı muhacirlerin yerleşmek istedikleri araziler daha önce çıkan bir iradeyle Müslüman göçmenlere tahsis edildiğinden, kendilerine kaymakam tarafından kesin bir cevap verilmeyip, konu sadaret kanalıyla Meclis-i Tanzimat'a havale edildi. Meclis, bunlara ya Tuna adalarından, ya da Tolcı'dan aşağı Babadağı, Köstence veya Mankaliye'den yer gösterilmesine karar

65 16 Aralık 1857 tarihli sadaret tezkiresi: BOA, İrade-MM, nr. 467/9.

66 BOA, İrade-MM, nr. 467/3.

67 BOA, İrade-MM, nr. 467/9.

68 BOA, İrade-MM, nr. 508/1; BOA, İrade-MM, nr. 408/2; İrade-MM, nr. 508; BOA, *Meclis-i Tanzimat Defteri*, nr. 1, s. 156; *Takvim-i Vekayi'*, Def'a 562, 9 Şevval 1274; *Ceride-i Havadis*, nr. 887, 11 Şevvâl 1274.

69 Sünne Kaymakamının 28 Ekim 1858 tarihli arzı: BOA, İrade-H, nr.8729/2.

70 Aynı Belge.

verdi. Meclis-i Tanzimat'ın bu görüşü sadaret tarafından da aynen benimsenerek, durum bir yazıyla Sünne kaymakamlığına bildirildi⁷¹. Bunun üzerine harekete geçen Sünne kaymakamı, 1859 Şubatında muhacirlerle görüşerek, Donevic yakınlarına yerleşmeleri teklifinde bulundu. Muhacir aileler bu teklifi kabul ederek, 1859 Martı sonlarına doğru hayvanları ve eşyalarıyla birlikte bölgeye yerleşmeye başladılar.⁷²

1859'da Osmanlı dış temsilcilikleri yeni göç müracaatlarıyla karşılaştı⁷³. Bunlardan Kuzey İtalya'nın Turin şehrinde Baco adında bir İtalyan vatandaşının arkadaşlarıyla birlikte yaptığı Osmanlı topraklarına yerleşme başvurusu kabul edilerek, kendilerine Silistre eyâleti dahilinden arazi verilmesi uygun bulundu⁷⁴.

Sonuç olarak, 1856'da bazı Prusyalı ailelerin Osmanlı topraklarına yerleşme istekleriyle başlayan ve 1857 Muhaceret Nizamnamesi'yle hukukî çerçevesi çizilen, Avrupa'dan muhacir celbetme çalışmalarının 1859 yılına kadar sürdüğü anlaşılmaktadır. Bu zaman dilimi içinde özellikle Prusya, Avusturya, Fransa ve İtalya'dan çok sayıda insan Osmanlı Devleti'ne müracaat ederek, Rumeli'de kendilerine verilecek bir miktar arazi karşılığında, "memâlik-i mahrûsa"ya yerleşme talebinde bulunmuşlardır. Osmanlı Devletinin, 1856-1859 dönemindeki bu isteklere olumlu karşılık verip, muhacirlere, özellikle Dobruca bölgesinden araziler teklif ve tahsis ettiği görülmektedir.⁷⁵ Konunun 1859 sonrası safhaları ise, ileride yapılacak yeni araştırmalarla ortaya konabilecektir.

71 BOA, İrade-H, nr. 8729/1, Meclis-i Tanzimat'ın 13 Aralık 1858 tarihli mazbatası: BOA, *Meclis-i Tanzimat Mazbata Defteri*, nr. 673, s. 9, kayıt no 51. 20 Aralık 1858 tarihli sadaret tezkiresi ile 21 Aralık 1858 tarihli irade için bkz. BOA, İrade-H, nr. 8729.

72 Sünne livası kaymakamı Mehmed Raşid'in 22 Şubat 1859 tarihli arzı: BOA, A.MKT.UM, nr 346/65, lef; ayrıca, Silistre valisi İbrahim Rahmi'nin 20 Mart 1859 tarihli arzı: BOA, A.MKT.UM, nr. 346/65.

73 Meselâ bkz. BOA, *Meclis-i Tanzimât Mazbatası Defteri*, nr. 673 s. 11 ve 39.

74 BOA, *Meclis-i Tanzimat Mazbata Defteri*, nr. 673, s. 13, kayıt no 86.

75 Dobruca'nın 1878 Berlin Andlaşması'yla Romanya Prensiğine terk edilmesinden sonra, bölgede kalmış olan Alman muhacirler, 1887'de, Romanya idaresinden hoşnut olmadıklarını sürerek, Babiali'den, yeniden Osmanlı topraklarına yerleşme talebinde bulunmuşlardır. (BOA, Meclis-i Vükela Mazbatası, nr. 22, s.39).

تنبیه حوت علم اولدی . بجه ایله حقیقت سیر کله شهیره سویجی نصابان وریجه ایتمی اتمن سیر لکن
و کله ایله انا دین سیر کله اولدی . اولدی سیر کله ایله اتمن سیر کله اولدی . اولدی سیر کله ایله اتمن سیر کله اولدی .

ایله بر علیه اتمن سیر کله

دیوانی
نصرت

- ماهیه یقیناً جبهه متبریده در بر حقیقت ساطع لکن کوی دیوانی اتمن ماهیه حله بر علیه
یا حقیقت حقیقت اولدی . اولدی سیر کله ایله اتمن سیر کله ایله اتمن سیر کله ایله اتمن سیر کله
سلاطین اولدی . اولدی سیر کله ایله اتمن سیر کله ایله اتمن سیر کله ایله اتمن سیر کله
کوت اولدی . اولدی سیر کله ایله اتمن سیر کله ایله اتمن سیر کله ایله اتمن سیر کله
وینه حقیقت اولدی . اولدی سیر کله ایله اتمن سیر کله ایله اتمن سیر کله ایله اتمن سیر کله
ماهیه یقیناً جبهه متبریده در بر حقیقت ساطع لکن کوی دیوانی اتمن ماهیه حله بر علیه
وینه حقیقت اولدی . اولدی سیر کله ایله اتمن سیر کله ایله اتمن سیر کله ایله اتمن سیر کله
جبهه بر علیه اتمن سیر کله

کوت اولدی . اولدی سیر کله ایله اتمن سیر کله ایله اتمن سیر کله ایله اتمن سیر کله
وینه حقیقت اولدی . اولدی سیر کله ایله اتمن سیر کله ایله اتمن سیر کله ایله اتمن سیر کله
ماهیه یقیناً جبهه متبریده در بر حقیقت ساطع لکن کوی دیوانی اتمن ماهیه حله بر علیه
وینه حقیقت اولدی . اولدی سیر کله ایله اتمن سیر کله ایله اتمن سیر کله ایله اتمن سیر کله
جبهه بر علیه اتمن سیر کله

Yenikey Yurtluğunun keşif raporu. (BOA, İrade-MM, 467/6).

ایله بر علیه اتمن سیر کله

ایله بر علیه اتمن سیر کله . اولدی سیر کله ایله اتمن سیر کله ایله اتمن سیر کله ایله اتمن سیر کله
قوت اولدی . اولدی سیر کله ایله اتمن سیر کله ایله اتمن سیر کله ایله اتمن سیر کله
وینه حقیقت اولدی . اولدی سیر کله ایله اتمن سیر کله ایله اتمن سیر کله ایله اتمن سیر کله
ماهیه یقیناً جبهه متبریده در بر حقیقت ساطع لکن کوی دیوانی اتمن ماهیه حله بر علیه
وینه حقیقت اولدی . اولدی سیر کله ایله اتمن سیر کله ایله اتمن سیر کله ایله اتمن سیر کله
جبهه بر علیه اتمن سیر کله

Memâlik-i ecnebiyeden gelip tavattun edeceklerin
Osmanlı Devletine verecekleri senedin sureti.
(BOA, A.MKT.U.M.313/52).

۴۵
 فرانز مورہ ویرلک اوزره اصح دیسازنج حبیبه اولغی قضا ایسین سنل صورتیه

قلم اهلکینیم مور نام سخمی بازاره نیه ملطای نتر و اولور اقلیم دوشیمه نظمانسی ویرمده حبیبه اولغی و اولغی و
 نقره فایسلر کجاکوی یوردلنی تم علاوه قطعه ایله کین استه عا یکلر ننه سازه نکلور بیجی اولور ایکنه کانه
 تکلیفه مشرق استخمسجوده وبالایه خدمه عسکره ویا بیز اولورده اعانه نقیه ودر معاف اولور ودره معافیت
 خناسه نکلور استه سلطه نیه ملو کانه حقین لایعیا ایملک و تیه سلطیم ارضی لوانق یکریم سنل اول صابنده
 ورتک و طیه و تاجیه ایسیر ویرمده اولور ارضی ایلا ورتیه بنا ایلیکی املورک اولور بلایر بزل ایملر کجور اولورده ودره
 عاره ودر ویرمده اولورده سنه بیجی کده و سز ارضه ایسیر دن اولور برلک دوق عمل ارضه و ققیه سنه بیجی کجور کانه
 اولور ودر تاجیه سلطه نیه ل قبوله ایله کله ودره نخت تاجیه نیه ایلیق اولورده تیویع حق بیلیک ودره اولور کجور کانه
 و استخمسجه ویرمده و لاقه قلم ایسیر کله و سنقالی سلطه نیه نیه بیسیت ایلیکله دوز قلیقه قلمایر ذکر ایلیق
 نظمانه ایملر کجور کله کله و کولن اعلا نیه سلطه نیه بلت نالی اولورده حق و سزایر نظم اولورده حق
 ویا بیزه ایسیرده استوسنل اهلک قلمایر خبره ذالیم مسیهد سنه بیجی کجور حبیبه ویا بیزه اولور

Fransız Moore'a verilme üzere hazırlanan senedin sureti.
 (BOA, A.MKT. UM,313/52)

مالک اچیزده کلمه نولر ایله کلمه جانب دیلده هر ایله دیوچان سنل صورتیه

قلمه عمل اهلکینیم بازاره نیه ملو کانه نتر و اولور اقلیم دوشیمه نظمانسی ویرمده حبیبه اولغی و اولغی و
 نقره فایسلر کجاکوی یوردلنی تم علاوه قطعه ایله کین استه عا یکلر ننه سازه نکلور بیجی اولور ایکنه کانه
 تکلیفه مشرق استخمسجوده وبالایه خدمه عسکره ویا بیز اولورده اعانه نقیه ودر معاف اولور ودره معافیت
 خناسه نکلور استه سلطه نیه ملو کانه حقین لایعیا ایملک و تیه سلطیم ارضی لوانق یکریم سنل اول صابنده
 ورتک و طیه و تاجیه ایسیر ویرمده اولور ارضی ایلا ورتیه بنا ایلیکی املورک اولور بلایر بزل ایملر کجور اولورده ودره
 عاره ودر ویرمده اولورده سنه بیجی کده و سز ارضه ایسیر دن اولور برلک دوق عمل ارضه و ققیه سنه بیجی کجور کانه
 اولور ودر تاجیه سلطه نیه ل قبوله ایله کله ودره نخت تاجیه نیه ایلیق اولورده تیویع حق بیلیک ودره اولور کجور کانه
 و استخمسجه ویرمده و لاقه قلم ایسیر کله و سنقالی سلطه نیه نیه بیسیت ایلیکله دوز قلیقه قلمایر ذکر ایلیق
 نظمانه ایملر کجور کله کله و کولن اعلا نیه سلطه نیه بلت نالی اولورده حق و سزایر نظم اولورده حق
 ویا بیزه ایسیرده استوسنل اهلک قلمایر خبره ذالیم مسیهد سنه بیجی کجور حبیبه ویا بیزه اولور

Osmanlı topraklarına yerleşecek Avrupalı muhacirlere
 Divân-ı Hümâyûn tarafından verilecek sened.
 (BOA, İrade-MM, 467/3).